

Øvrige kapitler i studieboka
om imperialismen kan lastes ned fra
<http://akp.no/ml-historie/pdf/studieboker/>

Kapittel 2

Teorier om monopolkapitalismen som kapitalismens imperialistiske stadium.

Første kapittel har vist at kapitalismen helt fra starten har bygd på undertrykking og utbytting av land og folk med andre samfunnssystemer - og på kriger mellom kapitalistiske land. Sånn sett er imperialismen en gammel følgesvenn til kapitalismen.

Likevel regner vi det 20. århundre som det imperialistiske stadiet i kapitalismen, mens tida før regnes som frikonkurranses-kapitalismens stadium. En slik inndeling krever åpenbart en nærmere begrunnelse. Profittbegjær og konkurranse har til alle tider ført kapitalistene til fjerne områder. De har alltid prøvd å røve til seg rikdommer med militærmakt, politisk lureri og økonomisk utbytting. Storbritannia var et imperium som omfatta fjerdedelen av alle jordas innbyggere lenge før det såkalte imperialistiske stadiet i kapitalismen. Vi kan godt diskutere om ikke disse formene for imperialism var like livsnødvendige for kapitalismen-, før århundreskiftet som de er i dag. Men det som er poenget med å skille ut vårt århundre som et eget stadium i kapitalismen er at det var nye økonomiske drivkrefter som dukka opp før århundreskiftet som gjorde imperialism til en enda mer sentral del av systemet. Svært kort sagt dreide det seg om *dannelsen av monopoler* som ikke bare fikk makta i økonomien, men også den direkte makta over staten.

Framveksten av internasjonale monopoler gjorde også *kriger* mellom kapitalistiske land *uunngåelige*. Rivaliseringa mellom de imperialistiske landa muliggjorde seierrike sosialistiske revolusjoner. Her ligger den fremste politiske betydninga av å skille ut et eget imperialistisk stadium av kapitalismen.

2.1 Monopolkapitalismen.

2.1.1. Hvorfor oppsto det monopoler?

Konkurransen mellom kapitalister i samme bransje foregår som en kamp om å innføre mest mulig moderne og effektive produksjons metoder. Den gjennomsnittlige produksjonsmetoden bestemmer prisen på varene fra bransjen. De som har en mer effektiv og tidsbesparende produksjon enn gjennomsnittet, kan innkassere en høyere profitt enn gjennomsnittsprifitten, mens de som holder seg til gamle metoder må nøye seg med lav profitt eller tap.

Etterhvert som mer moderne metoder vinner innpass, synker verdien av varene fra bransjen, og dermed også prisen de blir solgt for.

Før eller siden kommer den tida da de kapitalistene som ikke har forandra produksjonsteknikk ikke lenger greier å få profitt ut av produksjonen. De bukker under i konkurransen.

Men hvordan kunne de være så dumme at de ikke investerte i ny teknikk i tide? Sannsynligvis hadde de ikke råd til den nødvendige investeringa. De hadde ikke akkumulert tilstrekkelig merverdi i årene før. De hadde ingen oppsparte fond, ingen reserver å investere for. Det hadde hangla og gått med dårlig inntjening i flere år. Eller den nye teknologien kom plutselig, like etter at de hadde investert i gammeldags utstyr, som de enda ikke hadde betalt ned. Eller den nye teknologien kunne bare brukes av store bedrifter, som hadde råd til å bygge store anlegg og kunne produsere for et marked som var stort nok til å få avsatt alle varene som det store anlegget måtte spy ut, dersom det skulle bli rasjonelt utnytta. *På denne måten fører konkurransen i en bransje til at de små, urasjonelle enhetene forsvinner, og det blir stadig færre sjølstendige kapitaler i bransjen. Sluttpunktet på denne utviklinga er at bransjen blir monopolisert.* Konkurransen fører til det motsatte av konkurranse, nemlig monopol.

I borgerlig økonomisk terminologi er det vanlig å bruke «monopol» om «fullstendig monopol» eller full opphevelse av konkurransen. Det er ikke dette vi mener her. *Med monopol mener marxismen ikke nødvendigvis at det bare er en produsent igjen.* Når det bare er en håndfull igjen, vil de sannsynligvis begynne et samarbeide. De kan f.eks. dele markedet mellom seg, fastsette priser, sette igang felles utviklingsprosjekter, sikre råstofftilgangen ved felles avtaler med råstoffleverandørene eller rett og slett kjøpe opp råstoffkildene og på den måten hindre eventuelle utenforstående i å ta opp konkurransen. Et slikt samarbeid mellom noen få kalles et kartell - eller en trust, dersom samarbeidet er mer omfattende. Men som vi skal se fører monopolisering også ofte til økt konkurranse mellom alle eller noen av de gjenværende i en bransje.

2.1.2. Monopolprofitt.

Monopolene kan som regel få en høyere profitt enn de gjenværende små uavhengige produsentene i bransjen. Det skyldes stordriftsfordeler, mer utstrakt arbeidsdeling og spesialisering, bedre planlegging, mer ressurser til forskning og utvikling osv. Men først og fremst skyldes det at monoopolet har makta over de små. Det kan f.eks. stenge dem ute fra råstoffkildene, hindre dem i å få tak i teknisk know-how, lisenser og patenter, teknisk ekspertise, utkonkurrere dem med priskriger eller avtaler

med kundene om å kjøpe alt på ett sted osv. På denne måten kommer de små under monopolets herredømme, og de blir underleverandører til monopolet, eller blir tildelt de minst profitable eller mest risikable prosjektene i bransjen. Når norske småkapitalister snakker om å finne en nisje i markedet, er det ofte en slik usikker stilling på monopolenes nåde de sikter på.

Monopolene får som regel også en høyere profitt enn gjennomsnittet i alle bransjer. Denne monopolprofitten skyldes at de kan fastsette prisen på varene sine sjøl, innafor visse grenser. De setter prisen høyere enn verdien, men da er det enten forbrukerne eller kapitalistene i andre bransjer som må betale dette.

Monopolprofitt i en bransje betyr tilsvarende lavere profitt i de andre bransjene, eller at arbeidskraftas verdi synker.

2.1.3. Ikke slutt på konkurransen.

Konkurransen fortsetter altså under monopolkapitalismen. Den blir tilogmed hardere enn før: Utpressing, maktbruk, manipulering, forbindelser og bestikkelser, børssvind, falsk reklame osv. hører til dagens orden.

Årsakene til at konkurransen fortsetter er bl.a. at:

- Monopoler som står sterkt i ulike bransjer, prøver å trenge inn på hverandres enemerker.
- Monopoler i forskjellige land, som hver og en prøver å få dominans på verdensmarkedet bakkes opp av hver sine statsapparater, slik at konkurransen kan bli en konflikt mellom land, eventuelt også med militære midler.
- Men den grunnleggende årsaka til at konkurransen fortsetter, er at den teknologiske utviklinga fortsetter. Dermed står et monopol før eller siden i fare for å møte en konkurrent med en helt annen og mer effektiv teknikk, som kan drive vareverdiene så langt ned at ikke bare monopolprofitten fra monopolprisen forsvinner, men sjølve monopolets eksistens som en sjølstendig kapital står i fare. Derfor vil allianser, karteller og truster før eller siden bli brutt opp - innenfra eller utenfra -, og store multinasjonale konserner kan bli så svekket at de går konkurs eller blir tatt over av andre. Resultatet av en slik omorganisering er sjølsagt ikke at en vender tilbake til fri konkurranse, men at det blir dannet nye, og ofte enda mer omfattende monopoler.

At den teknologiske utviklinga fortsetter er grunnen til at det er vanskelig (umulig?) å tenke seg et slutt punkt for monopoliseringa der alle monopolene i et land har gått sammen i ett monopol, og har dannet et gjennomorganisert og fast regulert utbyttersamfunn. Det nærmeste som har eksistert, er Hitler-Tyskland og Sovjet idag. Men nettopp den teknologiske utviklinga vil, sammen med klassekampen og kampen til de undertrykte nasjonalitetene, før eller siden bryte opp dette super-monopolet.

På samme måte er det enda vanskeligere å tenke seg at alle verdens land og multinasjonale konserner organiserer et felles utbyttersamfunn på verdensbasis. Det nærmeste som har eksistert, er perioden etter krigen, da alle verdens utbyttere samla seg under amerikansk ledelse. Men utviklinga går videre og skaper nye sentre for kapitalakkumulasjon, nye sterke makter som tar opp kampen mot den amerikanske regjeringa og de amerikanske konsernene.

2.1.4. Monopolenes århundre.

De første trustene og kartellene dukka opp i 1860-åra. Men først under den langvarige nedgangstida i økonomien i 1870, 80- og 90-åra fikk monopolene og kartellene et skikkelig fotfeste. Særlig fantes de i råvareproduksjonen (olje, kull, jern og stål) og i de mest moderne industriene (elektrisitet, elektrokjemisk og seinere bil og fly).

Monopolene kom først i de nye kapitalistiske stormaktene Tyskland og USA. Det var der den moderne industrien var, og disse landene omga seg også med høye tollmurer. Det gjør det mye lettere å oppnå monopolpriser, fordi en kan eliminere konkurransen fra utenlandske monopoler. En del av inntektene fra monopolprisene på hjemmemarkedet kan en da bruke til å finansiere salg til ekstra lave priser på verdensmarkedet (dumping).

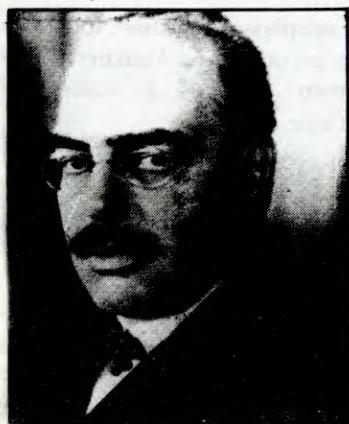
Rundt århundreskiftet hadde monopolene slått igjennom også i frihandelsprega gamle industriland som England. Videre hadde bankvesenet i USA og Tyskland blitt sterkt monopolisert nettopp rundt århundreskiftet. De første *internasjonale* monopolsammenslutningene dukka opp. Seinere har slike konserner vokst fram til å dominere hele verdensøkonomien.

2.2. De klassiske Imperialismeteorlene.

Hvorfor frambringer monopolkapitalismen imperialistisk utbytting og imperialistiske kriger? Det var spørsmålet som de klassiske marxistiske imperialismeteorierne prøvde å svare på. Med de klassiske imperialismeteorierne mener vi teoriene til Hilferding, Bukharin og Lenin. Videre framover i dette kapitlet skal vi legge hovedvekta på Lenins teori, og deretter drøfte om endringene siden Lenins tid har gjort denne teorien uaktuell. Men først noen ord om Hilferding og Bukharin.

2.2.1. Hilferding.

«Finanskapitalen» av Hilferding behandler overgangen fra frikonkurranse til monopol, og viser at den skjer raskere når

Rudolf Hilferding het en østerriker, som hadde den uheldige skjebnen at han var finansminister i Tyskland under den enorme inflasjonen der i 1923, da folk måtte bruke trillebår for å frakte penger til de daglige innkjøpene. Men mindre enn 20 år tidligere hadde han skrevet «Finanskapitalen» - et storverk i den marxistiske politiske økonomien. Han ble drept av Gestapo i 1941.

aksjeselskaper blir vanlige i stedet for personlig eide bedrifter. Aksjeselskapene samler kapital fra mange kilder til en stor kapital. Dette øker mulighetene til å danne store kapitaler som utkonkurrerer de små. De dominerende eierne i et aksjeselskap kan ha full kontroll over dette sjøl om de bare har en liten andel, dersom de andre aksjene er spredd. På samme måte kan det første aksjeselskapet kontrollere andre selskaper - datterselskaper - slik at de dominerende eierne rår over enda større kapitalmengder.

Utviklinga av bankvesenet virker på samme måten. De som kan få store lån, kontrollerer en mye større kapital enn den de eier sjøl.

Pengekapitalister som investerer i aksjer eller driver utlån, er helt atskilt fra den daglige produksjonen. De leder ikke virksomheten i fabrikken, slik som en gammeldags personlig eier ville gjøre. Det overlater de til de ansatte direktørene. Det Hilferding kaller finanskapital, er de pengekapitalistene som har kontrollerende aksjeposter i bankene, og bruker denne kontrollen til å skaffe seg kontroll over industrien. Det kan f.eks. skje ved at bankene kjøper industriaksjer, ved at de organiserer monopoler i industrien ved hjelp av lån, osv.

«En stadig større del av kapitalen i industrien tilhører ikke industrialistene som bruker den. De er istand til å disponere kapital bare ved hjelp av bankene, som representerer eierne. På den andre sida må bankene investere stadig mer av kapitalen sin i industrien, og slik blir de mer og mer industrikapitalister. Jeg kaller bankkapital - det vil si kapital i pengeform - som på den måten faktisk blir omforma til industrikapital, for finanskapital. For eierne av finanskapital beholder denne alltid pengeform: Den blir investert av dem som pengekapital, rentebærende kapital, og kan alltid trekkes ut igjen som pengekapital. Men i virkeligheten blir størsteparten av den omformet til industriell, produktiv kapital (produksjonsmidler og arbeidskraft) og investert i produksjonsprosessen. En stadig større del av den kapitalen som blir brukt i industrien er finanskapital - kapital som bankene disponerer, men som blir brukt i industrien.»

(«Finance Capital» s.225)

Finanskapitalen er altså ikke en hvilken som helst pengekapital, men sammensmeltinga av bankkapital og industrikapital. Ved hjelp av aksjeselskapsforma og kreditt blir både bank og industri kontrollert av de samme finansfyrstene.

Monopoliseringa i industrien førte til at profittene der blei sikrere, slik at bankene kunne våge å involvere seg dypere i industrien enn før. Tidligere ga bankene bare kortsiktige lån med sikkerhet i varepartier. Nå våga de å gi langsiktige investeringslån.

Når finanskapitalen dominerer økonomien betyr det at denne blir styrt av folk som ikke er direkte engasjert i produksjonen.

sjonen, men ser på den som rein pengeplassering. Disse folka har har ikke bare makt til å skaffe seg eierandeler i konkurrerende bedrifter og utvikle monopoler, men også til å skaffe seg kreditter til å gjennomføre planene sine.

Finanskapitalens politikk.

Hilferding mente finanskapitalen bygde politikken sin på tollmurer, kapitaleksport, kolonier og en sterk stat.

- Tollmurer fordi monopolene bare kunne eksistere med nasjonalstatenes beskyttelse. Tollmurer eliminerte konkurransen fra utlandet og la grunnlaget for monopolpriser.
- Kapitaleksport og kolonipolitikk fordi jo større hjemmemarked en kontrollerte, jo større blei monopolprofitten. Dessuten er finanskapitalen så mobil at den naturlig går dit hvor profitten er størst, uansett grenser. (Den er pengekapital, ikke produksjonsutstyr, bygninger og varelagre). I koloniene kan billige råstoffer og billig arbeidskraft bidra til økt profit.
- En sterk stat kan sikre finanskapitalens investeringer utenlands, og hindre utenlandsk kapital. Finanskapitalen veit godt at konkurransen er blitt til en politisk maktkamp, sier Hilferding. *«Idealet nå er å sikre verdensherredømme for ens egen nasjon.»* Dette gir opphav til pervers nasjonalisme, som ikke anerkjenner andre nasjoners rett, og til rasisme.

Alt ialt har Hilferding tatt opp de fleste punktene som Lenin seinere arbeider videre ut fra i analysa av det imperialistiske stadiet i kapitalismen. *Men Hilferding var revisjonist*, og det viser seg bl.a. i at han ikke trur imperialismen nødvendigvis må føre til krig. Dessuten trur han at staten og finanskapitalen styrer og organiserer samfunnet så grundig at krisene kan unngås eller bli mindre. Den statlige styringa gir sosialistene et apparat som de kan bygge på når de tar over. Staten behøver ikke knuses, sier Hilferding, og sikter fram mot en framtidig ministerpost.

2.2.2. Bukharin.

Nikolai Bukharin var et ledende medlem av bolsjevikpartiet for revolusjonen og i 20-åra. Han blei henretta under Moskvaproprosene. Boka hans *«Imperialismen og verdensøkonomien»* blei skrivi omtrent på samme tid som Lenins *«Imperialismen - kapitalismens høyeste stadium»*. Det er omstridt om Lenin hadde lest Bukharin eller om det var omvendt. Boka til Bukharin er kort, klar og meget lesverdig, men han er litt for rask til å utnevne trekk i samtida til uunngåelige historiske lover. Det gjelder f.eks. jordbrukets langsomme vekst, økninga i råvareprisene, den fallende profitttraten mm. Lenin har ihvert fall unngått å være så kategorisk som Bukharin på slike punkter.

Bukharin ser to tendenser i den kapitalistiske verdensøkonomien: *nasjonalisering og internasjonalisering*. Med nasjonalisering

mener han monopoliseringa innafor den enkelte nasjonalstat, som går i retning av å avskaffe konkurransen fullstendig, og opprette et statskapitalistisk samfunn. Alle monopoler står sammen og tar over staten, slik at anarkiet i produksjonen og krisene forsvinner helt innafor det enkelte land. Bukharin kaller faktisk de ledende kapitalistiske landa for statskapitalistiske truster.

Det er klart at Bukharin overdriver tendensen til nasjonalisering. Men analysa peker likevel fram mot samfunn som seinere har oppstått: Hitler-Tyskland og Sovjet etter Stalin. Blant annet legger Bukharin vekt på nasjonalistisk ideologi, militarisering og rasisme.

Med internasjonalisering mener han kapitaleksport og konkurranse mellom de statskapitalistiske trustene (dvs. nasjonalstatene). Konkurransen er altså ikke død, men er omforma til konflikt mellom stater, krig. Årsaka til kapitaleksporten ser han i lova om at profittraten og rentenivået blir mindre og mindre jo mer utvikla samfunnet er. Bare i uutvikla områder kan profitraten være høyere. Derfor går kapitaleksporten dit, og kolonipolitikk og kolonikriger følger etter for å sikre investeringene og hindre konkurrentene.

Heller ikke denne analysa er fri for dogmatisme og ensidighet.

2.2.3. Lenin sammenfatter.

«*Imperialismen - kapitalismens høyeste stadium*», nr. 6 i Oktobers 12 binds Leninserie, blei skrivi i 1916 og kom ut i 1917 - altså midt under den første verdenskrigen. Foruten Hilferding og eventuelt Bukharin, er det klart at den bygger på Hobson, en engelsk reformist som skreiv ei bok om imperialismen i 1902.

«Om det var nødvendig å gi en så kort definisjon som mulig av imperialismen, ville vi si at *imperialismen er det monopolistiske stadiet av kapitalismen*», sier Lenin. Etter at kapitalismen har opphevd den frie konkurransen og innført samfunnsmessig storproduksjon og styring av økonomien, fins det ikke noen veg videre annet enn revolusjon og sosialisme. Imperialismen er kapitalismens høyeste stadium.

Dette stadiet er kjennetegna ved:

1. Konsentrasjonen av produksjon og kapital har utvikla seg tilet så høyt stadium at det har skapt monopol som spiller enavgjørende rolle i det økonomiske liv.
2. Bankkapitalen smelter sammen med industrikapitalen og på grunnlag av denne «finanskapitalen» blir det skapt et finansoligarki.
3. Kapitaleksporten, ikke bare vareeksporten, blir umåtelig viktig.

4. Internasjonale monopolistiske kapitalistsammenslutninger tar form og deler verden mellom seg.

5. Oppdelinga av territoriet i hele verden mellom de største kapitalismaktene er fullført.

Noen av disse punktene trenger ikke noen nærmere forklaring etter det vi allerede har sagt om monopolkapital og finanskapital.

Utgangspunktet for Lenin er altså framveksten av monopoler, både i industri og bank, slik som vi har beskrevet det her. Videre slutter han seg til Hilferdings analyse av finanskapitalen, dvs. at bankkapitalen og industrikapitalen har smelta sammen og er i hendene på et lite fåtall kapitalister - finanskapitalistene eller finansoligarkiet. Dermed har han de to første punktene i sin definisjon av imperialismen. Lenin sier lite om nasjonalisering i Bukharins betydning av ordet, men ut fra spredte bemerkninger kan vi skjønne at han også mener at det er en tendens. Det vil si at monopolene i et land slutter seg sammen og tar over statsapparatet mer direkte enn før. Lenin nevner f.eks. at monopolkapitalistene kan sikre profitten sin ved å omgjøre et privat monopol som er truet av konkurs til et statsmonopol. Dette er også en metode for å avverge konkurranse fra utenlandske monopoler. Men det hører til Lenins fortjenester at han ikke oppfatter tendensen til nasjonalisering så dogmatisk som Bukharin. Han framhever at monopolene ikke avskaffer konkurransen og krisene, men tvertimot skjerper dem, fordi de eksisterer i et miljø av mindre, ikke-monopoliserte bedrifter og bransjer, og møter konkurranse fra utlandet. Ujamnheten i økonomien øker.

Kapitaleksport.

De tre siste punktene i Lenins definisjon av imperialismen er en mer nøyaktig beskrivelse av det Bukharin kalte internasjonalisering. Eksport av varer er også en form for internasjonalisering, men en form som har eksistert så lenge kapitalismen har eksistert. Vareeksport innebar vanligvis ikke noen form for imperialistisk utbytting av kjøperne (i kap. 4. vil du se at dette ofte er annerledes nå - jfr. «ulikt bytte»).

Det gjør derimot kapitaleksport. Kapitaleksport er pengeplasseringer som gjøres i utlandet. Det kan dreie seg om å gi lån til en utenlandsk stat eller bedrift. De blir da utbytta i form av renter. Eller det kan dreie seg om å kjøpe utenlandske fabrikker, gruver, landområder, eiendommer eller andre selskaper, eller investere i å bygge opp egne utenlandske bedrifter. Hvis dette er vellykka, sett fra kapitalistens side, blir utlandet da utbytta i form av profitt.

U-hjelp er også kapitaleksport, eller et hjelpemiddel til kapitaleksport, fordi det enten skal betales renter av den, eller fordi den legger forholda til rette for at hjelperlandets kapitalister

kan komme inn med profitable investeringer på et seinere tidspunkt.

Lenin nevner at den totale kapitalen som England, Frankrike og Tyskland hadde investert i utlandet var rundt 200 milliarder franc i 1914. Profitten fra alle imperialistlandenes utenlandsinvesteringer lå rundt 8-10 milliarder franc. Hvis vi sammenlikner dette med det totale volumet av verdenshandelen før første verdenskrig - rundt 100 milliarder franc - så ser vi at profitten fra kapitaleksport på denne tida faktisk hadde blitt større enn profitten fra vareeksport.

Kapitaleksporten går både til utvikla og uutvikla områder. Om årsaka til at den har blitt så dominerende, har Lenin forskjellige ting å melde:

- Det har blitt «overflod av kapital» i de utvikla landa. Det finnes ikke profitable prosjekter å investere i for all denne kapitalen. Hadde kapitalen kunnet satse i jordbruket og på massenes forbruk, ville det ikke vært overflod på den. Men da ville den ikke vært seg sjøl lik heller. (Undertegnede syns dette er en uholdbar begrunnelse. Seinere har kapitalen nettopp satset på jordbruk og massenes forbruk. Overflod av kapital og mangel på profitable prosjekter fins under kriser, men ikke generelt.)
- Kapitaleksporten tjener til å sikre råstoffkildene og mulige framtidige råstoffkilder for de enkelte monopolene.
- Kapitaleksporten fremmer vareeksporten, og gjør det mulig å fortsette å eksportere mer enn en importerer, ved at under-skuddslandet kjøper varene for lånte penger.
- Kapitaleksporten gjør det mulig for et monopol å øke markedet sitt til tross for tollmurer og handelshindringer, ved å bygge opp fabrikker på «fiendens» område.
- Profitten er større i de områdene en eksporterer kapital til, bl.a. fordi lønningene er mye lavere der. Kapital i pengeform flyter lett over grenser til der hvor profitten er størst.

Oppdeling av verden - mellom stater og mellom monopolgrupper.

Ettersom Lenin er mindre dogmatisk enn Bukharin, skiller han i de to siste punktene mellom oppdelinga av verden mellom stormaktene og oppdelinga av verdensmarkedet mellom monopolgrupper. Oppdelinga mellom stormaktene kom først. Det skjedde først og fremst gjennom kolonikappløpet. Men Lenin ser ikke bare på kolonier, han ser også på innflytelsesområder. Norge var f.eks. i Englands innflytelsesområde, Belgia i Tysklands, og Kina var innflytelsesområdet til mange stormakter, som delte makta mellom seg. Slik var hele verden oppdelt, men rivalisering og forskyvinger i styrkeforholdet måtte føre til nyoppdelinger.

Oppdelinga av verden mellom monopoler var bare såvidt begynt, og virka bare i noen bransjer. Lenin nevner f.eks. jernbaneskiner, elektrisitet, linjefart, sink og dynamitt. I disse bransjene hadde de nasjonale monopolene i f.eks. Tyskland og USA inngått avtaler om hvem som skulle selge på hvilke

markeder. «Du tar Øst-Europa, jeg tar Latin-Amerika.» Naturligvis danna koloniene og innflytelsessfærene til hver av stormaktene et grunnlag for denne oppdelinga av markedene, men oppdelinga kunne også gå ut over dette.

Slik definerer Lenin imperialismen i fem punkter. Det er mye i disse punktene som ikke går ut over det Hobson, Hilferding og Bukharin kom fram til. Men Lenin korrigerer ensidigheter hos de han bygde på. Men Lenins største bidrag til teorien om imperialismen ligger ikke i disse fem punktene, men i det han framholdt i de siste kapitlene i boka si - og i andre verker. Dette skal vi gå nærmere inn på nå.

2.3 Det originale i Lenins imperialismeteori.

Vi skal her ta opp tre punkter:

- 1) Imperialisme betyr ujamn utvikling og krig.
 - 2) Konsekvensene av at (den moderne) imperialismen er et (siste) stadium i kapitalismen.
- Disse to punktene blei utvikla i polemikk mot det tyske sosialdemokratiets leder Karl Kautsky.
- 3) Imperialismen som råtnende, snyltende og døende kapitalisme.

2.3.1. Imperialisme betyr krig.

Ujamn utvikling.

Lenin understreker den ujamne utviklinga under kapitalismen. «Den ujamne og sprangvise utviklinga av de enkelte foretaka, de enkelte industrigreinene og de enkelte landa er uunngåelig under det kapitalistiske systemet.» - «Finanskapitalen og trustene minsker ikke forskjellene i veksttempoet i de forskjellige delene av verden, de øker dem.» - «Den ujamne utviklinga i jordbruket og i industrien, som er typisk for kapitalismen reint allment, blir større. Den privilegerte stillinga til den mest kartellordna industrien, den såkalte tungindustrien, særlig kull og jern, forårsaker »en enda større mangel på samordning« i andre industrigreiner.» Erfaringa har bekrefta dette. Den mest moderne produksjonen og den raskeste akkumuleringa har flytta seg fra England i forrige århundre til Tyskland rundt århundreskiftet, videre til USA fra 20-åra og nå kanskje videre til Japan. Noen områder i tredje verden er uten all moderne industri, mens andre utvikler seg raskt, for så kanskje å stagnere. Så ujamn er utviklinga, at bransjer som Lenin mente uvegerlig ville falle i bakleksa, som jordbruk og forbruksvareindustri, faktisk mange steder har utvikla seg mye raskere enn tungindustrien, og andre bransjer har tatt over for kull og stål som de ledende bransjene.

De områdene som har den største produksjonen, den

raskeste akkumulasjonen og de mest effektive produksjonsanlegga, behøver ikke være de som tar til seg den største profitten. Under monopolkapitalismen går jo en stor del av profitten til finanskapitalistene som har lånt ut penger eller investert i disse effektive produksjonsanlegga. Disse finanskapitalistene kan sitte i et helt annet land. De kan også ha andre store inntekter fordi de dominerer hele systemet som den kapitalistiske verdensproduksjonen foregår under, f.eks. ved at de har monopol på råvarekildene eller kan bestemme råvareprisene, er istand til å plyndre kolonier og avhengige områder, dominerer verdens finansvesen og pengesystem osv. De kan legge mange hindre i veien for de nye økonomisk sterke, men politisk og militært svakere maktene, som kanskje også har en mindre akkumulert finanskapital og utviklede finansmarkeder.

Imperialistiske kriger.

Denne motsigelsen mellom oppadstigende makter og områder og etablerte imperialistmakter må oppstå hele tida, fordi kapitalismen utvikler seg ujamnt. Produktivkreftenes utvikling i forskjellige områder svarer ikke til fordelinga av rikdommen mellom områdene. De oppadstigende imperialistmaktene vil ønske å bygge opp politisk og militær makt, for å prøve å trenge inn på de etablertes område og overta deres privilegier. Til dette formålet vil de som regel utvikle en aggressiv nasjonalistisk eller rasistisk ideologi, eller som Sovjetimperialismen omforme de undertryktes ideologi til sine formål. Det er ut av disse konfliktene at Lenin mener at det alltid vil oppstå imperialistiske kriger. «Hvilke andre midler enn krig kan en bruke under kapitalismen, for å overvinne misforholdet mellom utviklinga av produktivkreftene og akkumuleringa av kapital på den ene sida, og «innflytelsessfærene» til finanskapitalen på den andre?», spør Lenin.

Ut fra styrke kan imperialistmaktene dele markeder og innflytelsessfærer mellom seg, inngå internasjonale avtaler osv. Men styrkeforholdet vil endre seg, avtalen vil bli brutt, og en periode med åpen rivalisering og kamp vil inntreffe. Mer om dette i det utgitte partiskoleheftet om militærpolitikk(2G).

Ultraimperialisme er umulig.

Kautsky så for seg muligheten av en «ultraimperialisme» - en avtale mellom alle imperialistmakter om å utbytte jorda i fellesskap. Krig under kapitalismen kunne derfor unngås. Lenin aviser at slike allianser vil være noe annet enn foreløpige, og sier at de ikke kan avskaffe gnisninger, konflikter og kamp i alle tenkelige former. Ultraimperialistiske allianser er «nødvendigvis bare en «våpenstillstand» i tida mellom krigen - uansett hvilken form alliansen kan ha, om det er en imperialistisk koalisjon mot en annen, eller det er en allmenn allianse som omfatter alle

imperialismaktene. Fredelige allianser rydder vegen for kriger, og vokser i sin tur ut av kriger.» Så sier Lenin, og to verdenskriger og utallige andre kriger og konflikter der imperialismaktene har gått inn på hver sin side, ser ut til å gi ham rett.

Dessuten gir imperialistisk undertrykking nødvendigvis opphav til opprør og revolusjoner, spesielt ettersom utbyttinga under imperialismen foregår med alle slags metoder. Ikke bare «fredelig» utbytting med sultelønninger, tvungen overtid og høyt arbeidstempo, men maktbruk, svindel og røveri i alle slags «ikke-økonomiske» former også. Ikke bare arbeiderklassen, men hele nasjoner og folk blir undertrykt. Når disse svarer med opprør og revolusjon, blir de møtt av imperialistiske kriger og «intervensjoner». Denne typen imperialistiske kriger nevner Lenin bare sporadisk i brosjyra om imperialismen. Men de er like uunngåelige som kriger mellom imperialismaktene. Derfor betyr imperialism krig.

2.3.2. Imperialismen som et stadium i kapitalismen.

Slik Lenin definerer imperialismen, er den noe mer enn bare utbyttinga av tredje verden-land, eller en krigersk utenrikspolitikk. Den er sjølve det kapitalistiske systemet, slik det er når det har fått utvikle seg fullt ut og får vist fram alle sider ved seg sjøl. Imperialisme er et stadium i kapitalismen, på samme måte som blomstring er et stadium i en plantes liv. Men her er det sannelig ikke snakk om noen tiltalende plante!

Kapitalistisk storproduksjon, maskinproduksjon, skille mellom de som kontrollerer og administrerer produksjonen og de som eier kapitalen, utvikling av finanskapitalen, monopoler som slåss mot hverandre og allierer seg med hverandre på verdensmarkedet, utnytting av statsapparatet til å vinne overtak i kampen, bruk av makt og militære midler - alt dette er lovmessige utviklingstrekk i det kapitalistiske systemet. Utbytting av «tredje verden-land» og krigersk utenrikspolitikk følger nødvendigvis av de kapitalistiske økonomiske lovene. Det er fåfengt å prøve å gå inn for en kapitalisme som er rensa for slike «utvekster».

Borgerlige reformmakere har f.eks. prøvd å hindre monopoler med antitrustlovgiving, slik som i USA. Dette har ikke forhindra monopoliseringa, men har kanskje betydd en liten klamp om foten for enkelte amerikanske monopoler i deres konkurranse med andre monopoler. I dag snakker borgerskapets politikere mye om å sikre at markedskreftene får virke. De oppløser kanskje noen statsmonopoler, men virkninga blir ikke fri konkurranse, men at noen få store multinasjonale selskaper kommer inn i stedet for mange nasjonale monopoler. Dette er tydelig f.eks. i produksjon og drift av telekommunikasjoner. Andre borgerlige reformmakere har villet avskaffe konflikter mellom statene ved å satse på internasjonale organer. Resultatet blir at

konfliktene utspiller seg også innafør disse organene, at organene blir dominert av de sterkeste imperialismaktene og at de går i oppløsning når styrkeforholdet endrer seg og konfliktene blir tilspissa.

Likeledes fører sosialdemokratene folk bak lyset ved å gi dem håp om at internasjonalt samarbeid kan få fart i den økonomiske veksten, løse sult og gjeldsproblemene og hindre rovdrift på naturen. Innenlands hevder de at produksjonen kan fremmes og arbeidsplassene kan trygges ved å bekjempe pengeveldets makt over de produktive kapitalistene og de som vil satse. De forstår ikke at produksjon i konkurransedyktig skala under kapitalismen krever og frambringer nettopp dette pengeveldet - børs og bank, fiendtlige oppkjøp og «frivillige» sammensmeltninger. I regjeringsposisjon, derimot, må sosialdemokratene ta konsekvensen av at finanskapitalen rår: De hever rentene, de fremmer kapitaleksport på bekostning av arbeidsplasser i Norge, og de oppretter et internasjonalt skipsregister som skviser ut norske sjøfolk og fagforbundet deres, bygger på imperialistisk utbytting av andre lands sjøfolk og fritar rederne fra alt som heter skatt og regulering.

«Utvekstene» i imperialismen og monopolkapitalismen kan ikke reguleres eller reformeres vekk. De er veksten sjøl. Det er det kapitalistiske systemet som er en utvekst.

Kautsky mente at imperialismen var en «valgt politikk», og at borgerskapet kunne velge en annen politikk hvis de ville. Dette var å kaste blå i øynene på antiimperialistene og få dem til å tru på en reformert kapitalisme.

Lenins kritikk av Kautsky må ikke oppfattes slik at en ikke skal gå til kamp mot f.eks. norsk kapitaleksport, eller de høye rentene, eller spekulasjonene på børsen, eller Sovjets invasjon i Afghanistan, men bare agitere for verdensrevolusjon i stedet. Ei slik linje ville aldri kunne bringe kampen opp på et nivå som truer sjølve systemet. Heller ikke må Lenin forstås slik at bare de som går inn for sosialistisk revolusjon er virkelige antiimperialister. Men av det mest bevisste elementet i denne kampen, det kommunistiske partiet, må en kunne kreve at de ser sammenhengen mellom utvekstene og sjølve systemet og sier det klart. Ellers vil aldri de ulike antiimperialistiske kampene kunne bringes videre til et bevisst forsøk på en sosialistisk revolusjon. Imperialismen vil bli midlertidig svekket av kampene, men ingen vil ha kraft og bevissthet nok til å sette noe annet i stedet.

2.3.3. Imperialismen som snyltende, råtnende og døende kapitalisme.

Lenin mente at imperialismen er snyltende, råtnende og døende kapitalisme. Foruten i «Imperialismen» er dette standpunktet

spesielt godt begrunna i artikkelen «Imperialismen og splittelsen i sosialismen» (fra oktober 1916).

Snyltende borgere og arbeideraristokrater.

Lenin mente at de imperialistiske (ekstra-)profittene holdt liv i store mengder kupongklippende kapitalister og andre som overhodet ikke gjorde noe som kunne kalles nyttig. De var reine parasitter på de fattige landa. Mange funksjonærer får godt betalte jobber med å forvalte disse profittene. Særlig viktig politisk er det at Lenin også mente dette gjaldt *et privilegert sjikt av arbeideraristokrater innafor arbeiderklassen og arbeiderbevegelsen* (,men ikke flertallet av arbeiderne!). Dette var *ett*, (men ikke det eneste viktige!) *grunnlag for opportunisme* (dvs. borgerlig innflytelse) i arbeiderbevegelsen.

(Se også 5.2.2.)

Lenin drøfter ikke hvordan de imperialistiske superprofittene blir overført til arbeideraristokratiet, men undertegnede kan bl.a. tenke seg følgende mekanismer:

- Grupper av arbeidere og funksjonærer i den monopoliserte industrien får høyere lønn enn de ellers ville hatt. (Dette er også en mekanisme som disse monopolene kan bruke til å forhindre at konkurrenter etablerer seg i bransjen).
- Formannssjiktet blir større. Det samme gjelder andre typer yrker som er viktig for å bevare det borgerlige herredømmet i bedriftene.
- Bedriftene betaler heltidstillitsmenn i fagbevegelsen. Den borgerlige staten har bygd opp ordninger med parti- og avisstøtte osv. for å styrke kontrollen sin. For et kommunistisk arbeiderparti i et imperialistisk land er Lenins teori en kraftig påminnelse om å holde høy profil i kampen mot de borgerlige arbeiderlederne - og om betydninga av å vinne lederskapet i arbeiderorganisasjonene. Samtidig er den en påminnelse om et viktig grunnlag for opportunisme i partiet sjøl.

Under snyltende og råtnende kapitalisme behandler også Lenin tendensen til avindustrialisering av de imperialistiske landa, og immigrasjonen av fremmedarbeidere. Innvandrere tar de jobbene som ikke lenger «sømmer seg» for medlemmer av en herskernasjon.

Døende kapitalisme.

Lenin mente imperialismen var kapitalismens siste og døende stadium. Monopolkapitalisme er i en viss forstand sosialismens forstadium. Den er en slags formell anerkjennelse av behovet for sosialisme: Den internasjonale økonomien blir mer og mer «samfunnsmessig» i den forstand at de ulike delene av den blir stadig mer sammenfletta og avhengig av hverandre. Samtidig kommer makta på stadig færre hender. Denne motsigelsen kan bare bli løst ved virkelig samfunnsmessiggjøring: At folket tar den politiske makta og styrer gjennom plan.

2.4 Vurdering av Lenins teori i dag.

Lenins teori er grunnleggende for å forstå imperialismen også i dag. De mest grunnleggende trekk ved det imperialistiske systemet ligger fast. Viktige utviklingstendenser som Lenin påpekte har vist seg å slå til. De 70 år som er gått har selvfølgelig likevel gjort det nødvendig med teorier som supplerer og korrigerer. På noen områder sto Lenin for ulike standpunkter til ulike tider. I kap. 5. går vi nærmere inn på et sånt punkt. Vi argumenterer for at den kapitalistiske imperialismens ekspansjon i hovedsak er reaksjonær - ikke progressiv. Over har vi argumentert for Lenins teori om arbeideraristokratiet og opportunisten, men det blir ensidig om vi forklarer *all* borgerlig innflytelse i arbeiderbevegelsen ut fra denne teorien.

Lenin har sjøl mange andre forklaringer, andre har gitt fornuftige bidrag.

Her skal vi kort ta opp noen punkter hvor vi mener utviklinga har gitt Lenin feil.(1 og 2) - eller hvor tendenser han så har utvikla seg enda mye sterkere enn forutsatt(3,4,5).

2.4.1. Jordbruket og råvareprisene

Lenin tok feil i at jordbruket nødvendigvis må utvikle seg langsommere enn industrien. Ut fra denne feilaktige oppfatninga mente han trolig at knappheten på råvarer ville tilta, og at råvareprisene ville ha en tendens til å øke.

Slik var stoda fram til første verdenskrig. Men hovedtendensen etterpå har vært motsatt. Råvareprisene har falt, med unntak av 60-åra og 70-åra. Ikke minst har de falt veldig i 80-åra. Dette trekket ved verdensøkonomien har vært så påfallende at mange etter andre verdenskrig har sett det som det fremste trekket ved imperialismen: nemlig at den tvinger visse land inn i rolla som råvareprodusenter, og påfører dem et dårligere og dårligere bytteforhold mellom deres varer og industrivarene fra de industrialiserte landa.

«Ulikt bytte» og dårligere bytteforhold er en ny måte som imperialismen utbytter den tredje verden på. Vi har forsøkt å forklare hvordan det virker i kapittel 4. Å legge vekt på denne utbyttingsforma behøver ikke stå i motsetning til Lenins teori. Men resultatet av denne utbyttinga er at den tredje verden har større problemer med å utvikle seg på den kapitalistiske vegen enn det Lenin forutså.

2.4.2. Forbrukersamfunnet.

Kapitalismen var ute av stand til å utvikle massenes forbruk, mente Lenin. Likevel har den til en viss grad gjort det for ganske breie lag i de industrialiserte landa. Hvordan kan det ha

seg? Vi kan ta utgangspunkt i to historiske foreteelser som inntraff samtidig i USA etter første verdenskrig. Samlebåndet og andre «vitenskaplige produksjonsmetoder» blei innført i produksjonen. Dette økte produktiviteten enormt, og varene blei mye billigere. Samtidig hadde fagforeningene kommet så langt at de kunne inngå landsomfattende tariffavtaler og presse lønningene opp i hele bransjer. Dette ga grunnlag for et helt nytt marked for de store forbruksvarene som nå kom innfor rekkevidde for arbeiderne i monopolbedriftene: bil, radio, TV, kjøleskap, egne hus osv. Oppsvinget etter siste verdenskrig var i stor grad basert på disse nye bransjene. Dette slumpetreffet forlenget livet til kapitalismen. Men krisa i 70- og 80-åra viser at mulighetene til vekst på grunnlag av masseforbruk er uttømt, og at denne utvegen ikke kunne forhindre krise i kapitalismen.

Rimeligvis skapte «forbrukersamfunnet» (og «velferdsamfunnet» som utvida forbruket til enda større grupper) et flertall for kapitalismen i de industrialiserte landa. Samtidig gikk lønningene til arbeiderne i den tredje verden, og inntektene til småbøndene, heller ned enn opp. Skillet mellom arbeiderklassen i ulike land blei større, og motsigelsen mellom imperialismen og de undertrykte folkene blei enda mer skjerpa. Den blei hovedmotsigelsen i verden, og revolusjonens stormsentre blei flytta sørover. Men i og med krisa i de industrialiserte landene nå, vil Lenins perspektiv med vekt på motsigelsen mellom de imperialistiske stormaktene og på motsigelsen mellom finanskapitalen og arbeiderklassen i de industrialiserte landa igjen få økt betydning.

Arbeiderne i f.eks. Norge er mer utbytta enn før, sjøl om lønnsnivået har økt. De skaper mer merverdi for kapitalistene. Hvis krisa fører til at de ikke lenger skaper så mye merverdi, vil de miste jobben, og kapitalen flytter utenlands. Arbeiderne i alle land har fremdeles samme fiende og står på samme side i kampen. Det er den objektive situasjonen. Men i noen tiår har det vært enklere for de opportunistiske arbeiderlederne som har fordeler av de imperialistiske superprofittene å få til en subjektiv bevissthet i arbeiderklassen om at kapitalismen kan trygge deres stilling best.

2.4.3. Statens rolle i økonomien.

Statens betydning i økonomien har økt enormt i dette århundret. Det kan gi grunnlag for å snakke om statsmonopolkapitalisme. Her skal vi bare notere oss at staten nå er istand til å slakke på det absolutte kravet som tidligere lå på hver kapitalist om enten å få solgt varene sine for penger eller tape sin kapital. Staten kan f.eks. bevilge tilleggskapital for å dekke tapet, kjøpe opp varene sjøl eller sende mer penger ut i økonomien slik at varene blir solgt, nasjonalisere konkurstruede industrier - eller gå aktivt inn i arbeidet for å omstrukturere dem. Slik aktiv

statsstyring av økonomien kalles keynesianisme.

Keynesianismen kan utsette krisene, men ikke avskaffe dem. Prisen for å utsette krisene, er at bedrifter som produserer varer med høye kostnader og dårlig produktivitet, eller som lager ting det er lite bruk for, fortsetter å eksistere. Det blir større sprik i teknologien mellom bedrifter i samme bransje, og mellom bedrifter i ulike land. Samtidig dukker det opp nye problemer som ikke fantes på samme måte på Lenins tid: inflasjon (og ulik inflasjonstakt i forskjellige land), betalingsbalansekriser, gjeldskriser og valutakriser.

Disse konsekvensene av keynesianismen har bl.a. ført til at man måtte gjennomføre den jobben som krisa skulle gjort, som en bevisst politisk handling. Man måtte planmessig eliminere lite produktive og uprofitable bedrifter, eller få økt produktiviteten. Dette innebar et politisk angrep på arbeiderklassen i form av arbeidsløshet, senking av lønna, økning av tempoet og sammenlåinger og internasjonalisering for å oppnå konkurransedyktige enheter. Dette har vært gjennomført i de fleste land de siste 10 åra, mange steder i form av monetarisme, dvs. en stram pengepolitikk for å frambringe en krise kunstig.

Mens man for 20 år sida trodde at keynesianismen ga mulighet for hvert enkelt land til å styre sin egen økonomi slik at kapitalen hele tida hadde nok av profitable investeringsprosjekter i sitt eget land, og slik at arbeiderklassen ikke hadde grunn til å klage, ser vi nå at sluttresultatet av keynesianismen er ny fart i monopoliseringa, kapitaleksport og internasjonalisering, ujamn utvikling både mellom distriktene i hvert land og mellom landa og skjerpa kamp om verdensmarkedet. Lenin ville ha kjent seg godt igjen i dag.

2.4.4. De multinasjonale selskapene.

Etter 2.verdenskrig var USA den fullstendig dominerende imperialistmakt. Dette var bakgrunnen for at det blei skapt et «økonomisk rom» som var mer åpent for handel og kapitalbevegelser enn noen gang før i historia.

I dette «rommet» ekspanderte amerikanske monopoler. Amerikansk kapitaleksport blei ønska velkommen av borgerne i andre land, fordi det ga tilgang på dollar, betalingsmiddelet som de fleste internasjonale forretninger blei gjort opp i. De amerikanske monopolene blei omforma til såkalte multinasjonelle selskaper. De blei ikke mindre amerikanske for det, men de fikk produksjonsanlegg og andre typer datterselskaper i mange titalls, kanskje hundre forskjellige land.

De internasjonale kartellene som Lenin snakker om, var nokså skrupelige avtaler mellom monopolene i hver stormakt om å respektere hverandres innflytelsessfærer. Lenin trekker fram

AEG som et særstykke når det gjelder internasjonalisering. De hadde 34 agenturer i mer enn 10 land, og hele tolv av dem var aksjeselskaper. AEG hadde ikke mindre enn 16 produksjonselskaper.

Nå er det mer enn 10 000 multinasjonale selskaper med mer enn 80 000 utenlandske datterselskaper tilsammen. De 866 største står for 76% av verdens industriproduksjon. Det er ikke lenger hovedsaklig amerikanske konserner. EF-baserte og japanske konserner vokser raskere enn de amerikanske, og har tatt dem igjen i størrelse.

Det som nå skjer - særlig de siste 10 åra - er en utvikling av finanskapitalen på et helt annet nivå enn på Lenins tid (med vakleворne internasjonale avtaler pluss enkelte få selskaper med produksjon i flere land, og litt banklån fra London til jernbaneselskapene i USA og den argentinske staten.) Først og fremst har sjølve produksjonsprosessen innafor de multinasjonale selskapene blitt internasjonal. De forskjellige avdelingene innafor samme fabrikk er så og si spredd ut over flere land, for å dra nytte av alle forskjeller i transportkostnader, kostnader til arbeidskraft, skattefordeler osv. Først blir f.eks. deler framstilt i et vestlig land i automatiske maskiner som krever mye støtte fra ingeniører og fagarbeidere. Deretter blir de flyfrakta til et land med lave lønninger for å monteres sammen av ufaglært arbeidskraft. Til slutt blir de flyfrakta tilbake til salgsavdelingene i de landa der markedet er. Eller de forskjellige delene blir framstilt i spesialiserte fabrikker, spreddt over mange land, som hver for seg produserer en stor del av verdensproduksjonen av akkurat denne detaljen, og blir så montert sammen i det landet der varen skal selges, for å unngå toll og for å tilfredstille krav om at varen skal være f.eks. norskprodusert.

En kan si det slik at mens varekapitalen har vært internasjonal så lenge kapitalismen har eksistert, så blei pengekapitalen internasjonalsert i og med kapitaleksporten da imperialismen oppsto. Nå er også den produktive kapitalen internasjonalsert, slik at kapitalen overskrider nasjonale grenser i alle tre faser av kapitalkretsløpet.

Denne utviklinga gjenspeiler seg i den raske økninga i den internasjonale handelen. Mens den internasjonale handelen i hundrevis av år har vokst forholdsvis langsommere enn produksjonen, er forholdet nå slik:

Tabell 1 Veksten i verdenshandelen og -produksjonen

Volumindeks	1963	1972
Eksport	100	213
Industriproduksjon	100	123
Råvareproduksjon	100	165

En stor del av verdenshandelen - anslagsvis 30 % - er intern handel mellom forskjellige deler av samme multinasjonale konsern.

Innafor den frie verdens økonomiske rom har både handel og kapitleksport gått til og fra de industrialiserte landene i større grad enn før, mens den tredje verden har spilt en mindre rolle, både som mottaker av utenlandske lån og investeringer- og som kilde til råvarer og marked for ferdigvarer.

Tabell 2 Verdien av verdenshandelen

	1929	1973
Mellom industrialiserte land	23.9%	63.8%
Innen den tredje verden	12.0%	4.3%
Mellom i-land og u-land	62.6%	32.0%

Tabell 3 Hvor amerikanske og engelske investeringer gikk

	I-land	U-land
1929	50.7%	49.3%
USA 1973	76.4%	23.6%
1930	53.1%	46.9%
UK 1973	72.1%	27.9%

Vi skjønner av disse tabellene at de multinasjonale selskapene har benyttet «den frie verdens økonomiske rom» til å trenge inn i hverandres tidligere innflytelsessfærer. Det har blitt mulig for hver av dem å sikte seg inn på et helt verdensmarked. Det har gjort at de spesialisere fabrikkanleggene sine mer, slik at hver fabrikk produserer en liten del av det totale produktspekteret, men dekker en stor del av verdensmarkedet for akkurat denne delen. Dermed oppnår de stordriftsfordeler og høyere profitt. Men dette har gjort at i flere og flere bransjer må man oppnå en høy prosent av hele verdensmarkedet dersom man skal kunne produsere så effektivt som konkurrentene.

I stedet for monopoler i hvert enkelt land, har spesialiseringa og den nye teknologien altså tvunget fram noen få monopoler som slåss om andeler av et helt verdensmarked. Naturligvis fører denne nye konkurransen til sentralisering av kapitalen:

Multinasjonale selskaper blir slått sammen, kjøper opp hverandre og kjøper og selger datterselskaper i stadig større tempo.

2.4.5. Internasjonal finanskapital.

De internasjonale bankene hjelper til å finansiere sentraliseringa til de multinasjonale industriselskapene. På den måten har det

oppstått en internasjonal finanskapital, mens man på Lenins tid bare hadde finanskapital innafor hver enkelt stormakt, som dreiv en viss kapitaleksport. Denne internasjonale finanskapitalen er blitt hjulpet i si utvikling ved at det har oppstått penge- og kapitalmarkeder som virkelig er ubundet av alle nasjonalstatlige reguleringer, og der penger i en hvilken som helst valuta fra alle verdenshjørner kan samles opp og lånes ut igjen i en hvilken som helst valuta. Dette er det såkalte euro-markedet, og senteret for det er i London.

Bruttostørrelsen på dette euromarkedet er større enn den totale verdenshandelen i ett år, mens nettostørrelsen, når utlån mellom eurobankene sjøl er trukket fra, er omtrent halvparten. På dette markedet er det nesten vanskelig å anvende slike begreper som kapitaleksport, for det er så sammenfiltret at det er umulig å si hvor pengene kommer fra.

Hvis vi skulle revidere Lenins teori i lys av disse nye hendelsene, måtte vi si at istedet for monopoler i hvert enkelt land, har vi fått internasjonale monopoler. Istedenfor finanskapital som dominerer økonomien i hvert land, har vi fått en internasjonal finanskapital. (Her er det imidlertid svært viktig å merke seg at dette ikke fører til at motsigelsene mellom de imperialistiske landa er blitt mindre skarpe enn før.) Kapitaleksporten fortsetter å være av vesentlig betydning, sammen med en ny form for eksport av varer som skjer internt i de multinasjonale selskapene. For en del kapital sitt vedkommende er det vanskelig å si hvor den kommer fra, så internasjonal er den. På grunn av statens nye rolle i økonomien, har vi fått et valutasystem med stadige store endringer mellom valutaene, og statenes ulike økonomiske politikk medfører ulikt rentenivå og endringer i betalingsbalansen og balansen i statsbudsjettet. Den internasjonale finanskapitalen flyter raskt fra land til land for å utnytte disse renteforskjellene, finansiere underskuddene ved lån og kjøp av verdipapirer, og sikre seg mot valutasvingningene. Alt dette gjør at det endrer seg mye fortere enn før hvilke land som importerer kapital og hvilke som eksporterer. For tida er USA verdens største kapitalimportør. Oppdelinga av verden mellom monopolgruppene i form av faste avtaler er erstatta med en stadig konkurranse og nyoppdeling av markedene mellom et ganske lite antall monopoler i hver bransje. Oppdelinga av verden mellom stormaktene har foreløpig gitt til resultat at USA og Sovjet dominerer verden, men situasjonen er flytende og kan endre seg.

Denne revideringa av Lenin viser egentlig at grunntrekka i imperialismeteorien hans er riktige også i dag, til tross for de store endringene på 70 år. De politiske konklusjonene som Lenin trakk er gyldige.

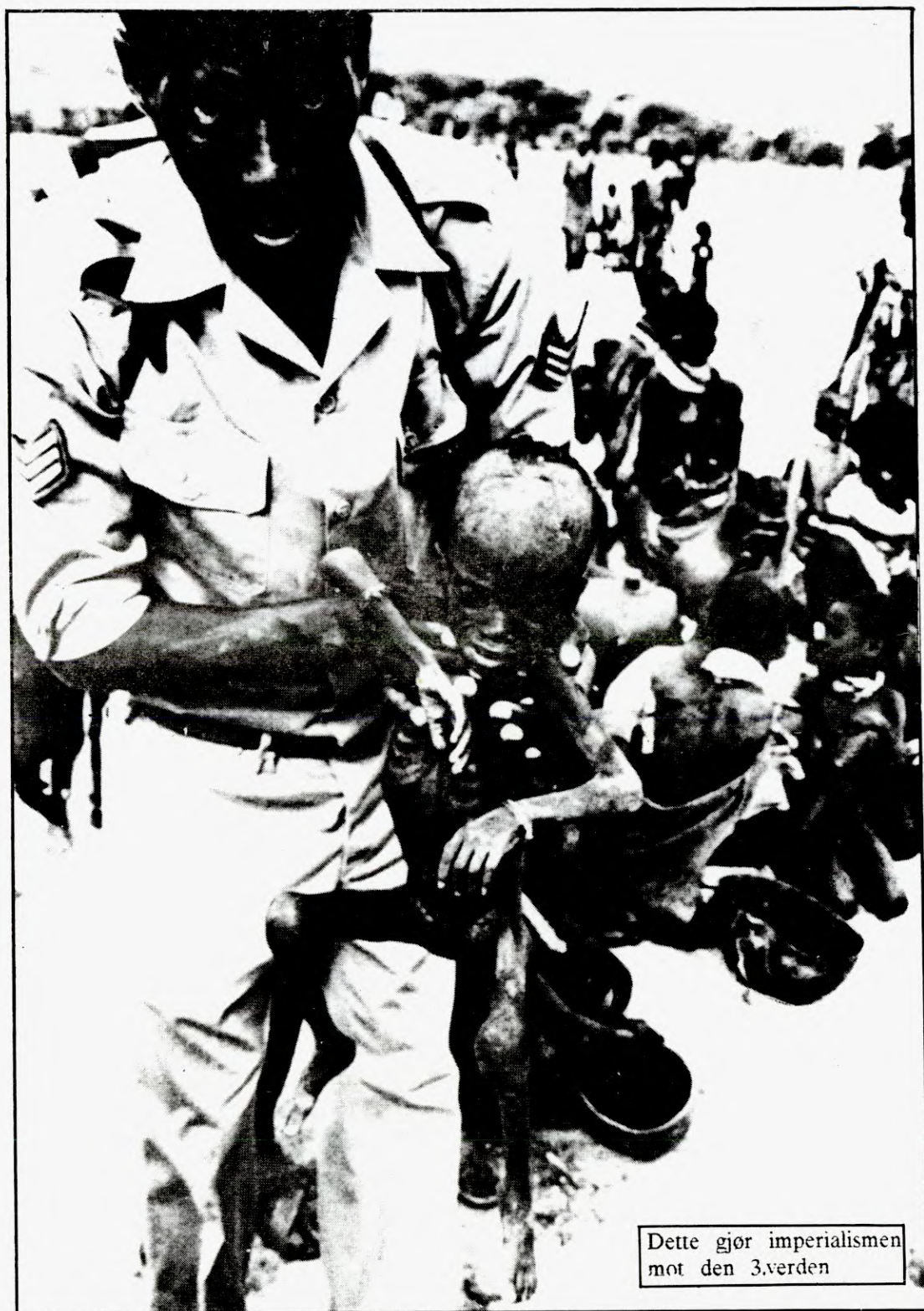
SPØRSMÅL::

4). Gå gjennom de fem særtrekka Lenin mener karakteriserer det monopolkapitalistiske og imperialistiske stadiet i kapitalismen. Forsøk å gi «kjøtt» til punktene. Trekk inn eksempelmateriale fra nåtidas kapitalisme.

5). Diskuter Kautskys teorier om A) Imperialismen er en av flere mulige «politikker» for monopolkapitalistiske land. B) Imperialismen kan utvikle seg til en «superimperialisme». Diskuter hvordan disse teoriene - og teoriene til Lenin vil gi helt ulike politiske linjer.

6). For dem som har god kjennskap til Lenins imperialismeteorier fra før: Diskuter den vurderinga som er gitt (over) av hvordan vi skal bedømme Lenins teorier i lys av den seinere utviklinga.

Øvrige kapitler i studieboka
om imperialismen kan lastes ned fra
<http://akp.no/ml-historie/pdf/studieboker/>

Dette gjør imperialismen
mot den 3.verden